

Kalving

Kalvingstida er arbeidskrevende og spennende, og utfallet av den enkelte kalving har avgjørende økonomisk betydning. Store kalver, feilstillinger av foster, børslyng og andre unormale tilstander kan skape problemer og innebærer i verste fall en risiko for å miste både kalv og ku. Med utgangspunkt i den normale fødsel, gis her en oversikt over de vanligste avvikene som kan skape fødselsvansker.

Den normale fødsel

Ulike raser kan ha noen dagers avvik i gjennomsnittlig drektighetslengde, og det er også individuelle forskjeller her, slik at kalvingstidspunktet er vanskelig å forutsi helt nøyaktig. Kanskje er også mordyret para med okse på beite, og da har en ikke alltid en sikker bedekningsdato å regne ut ifra heller. Det er derfor viktig å følge med forandringer på mordyret som forteller at kalvinga nærmer seg. Juret vokser og utvikler seg, kjønnsleppene hovner opp og sene som går ned på hver side av halerota mykes opp og slakkes. De siste dagene før kalving kommer det også ofte ganske rikelig med seigt slim fra kjønnsåpningen. Hvor mye og hvor raskt det enkelte dyr utvikler disse symptomene varierer. Det beste rådet må derfor være at en holder spesielt nøye oppsyn med mordyret når klare symptomer for nært forestående kalving begynner å vise seg.

Den normale fødsel blir gjerne oppdelt i tre faser; blokkingsstadiet, utpressingsstadiet og etterbyrdestadiet (se figur 1). Det er i hovedsak hormonelle signaler fra fosteret som setter i gang kalvinga, og dermed bestemmer drektighetslengden.

I blokkingsstadiet starter veene, som er sammen-trekninger i livmorens muskellag. Dette medfører et trykk av væskefylte fosterhinner, og fosterdeler, mot den indre livmorhalsåpningen, som forårsaker en gradvis åpning av livmorhalsen (børhalsen), slik at fosteret i neste fase kan presses ut gjennom fødselskanalen. Veene blir sterkere og hyppigere underveis i blokkingsfasen, inntil livmorhalsen er maksimalt åpnet. Hodet og lemmene på kalven strekkes ut. Denne første fasen kan vare fra noen få timer opptil cirka 12 timer. Det er stor forskjell på hvor mye ytre tegn kua viser på at oppblokkninga er i gang. Hos eldre kyr er denne fasen ofte raskt overstått og kua viser lite tegn til smerter. Kviger har ofte en mer langvarig første fase, og ikke sjelden viser de større tegn på ubehag enn eldre kyr (uro, reiser og legger seg, løfter på halen, krummer ryggen og trenger).

I utpressingsstadiet skal fosteret presses gjennom den åpne livmorhalsen, gjennom skjeden og ut gjennom fødselsåpningen. I tillegg til at veene/livmorsammentrekningene er kraftige, vil mordyret begynne å presse aktivt med bukmuskulaturen for å hjelpe fosteret ut. Mens livmorens sammentrekninger er usynlige fra utsiden, ser en tydelig når mordyret begynner å bruke den kraftige bukmuskulaturen, som i samarbeid med veene presser fosteret gjennom fødselskanalen. Gjennom drektigheten og i blokkingsstadiet har fosteret i sin helhet befunnet seg i livmora, foran bekkenet. Trykkekraften som utløses i utpressingsstadiet, skyldes at kua nå kan kjenne fosterdeler som begynner å bevege seg inn

i selve bekkenet/den benete fødselskanalen. Dermed utløses trykkekraften automatisk. Det første som kommer til syne i fødselsåpningen er som regel den såkalte «vasskalven», en blåaktig fosterhinne som står ut av fødselsåpningen som en ballong. Den er ganske tynn og når den revner tømmes fostervann ut. Fordi den er såpass tynn, hender det at denne hinna revner allerede inni fødselskanalen, og den vil da ikke sees som den beskrevne ballongen. Dette i seg selv er ikke noe problem for selve kalvinga.

I neste omgang, mens kua ligger og presser, vil en ny og hvitere hinne sees i fødselsåpningen. Gjennom denne skimtes som regel fosterdeler, helst klauver. Denne hvite hinna er den innerste fosterhinna, som omgir fosteret. Den er sterkere enn vasskalven, og inneholder ikke like mye væske. Når den normale kalvinga framskrider, vil denne hinna gjennomhulles av fosterdeler når kua presser på fosteret. Ved kalvingsvansker, der fødselen av en eller annen grunn ikke forløper som normalt, kan det være nødvendig at fødselshjelper tar hull på denne hinna, enten inni kua eller på utsida, for å rette feilstillinger, feste kjettinger eller lignende. Kalven kan ikke fødes med denne hinna omkring seg, og det er bortimot umulig å hjelpe fødselen på noen måte uten å ta hull på denne hinna, hvis den altså ikke allerede er gjennomhullet av fosterdeler.

De åpne fosterhinnene har nå kledd fødselskanalen innvendig, og veien er åpen for kalven til å presses ut. Fostervannet som renner ut gjør fødselskanalen glatt og fuktig, og motvirker friksjon slik at kalven lettere kan presses ut. Kalven strekkes ut i lengderetningen, og presses ut. Ved normale kalvinger kommer kalven oftest med frambein og hode først, eventuelt baklengs med bakbeina først. I begge tilfeller er kalvens rygg plassert opp, mot kuas rygg.

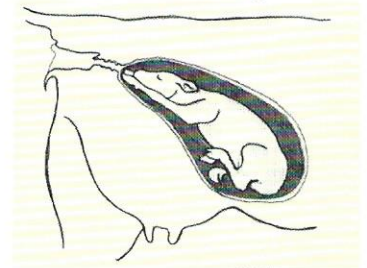
Når fostervannet har gått, tar det normalt ikke mer enn 30 minutter til en time før fosterdeler kommer til syne. Hele utpressingsstadiet tar normalt fra cirka 30 minutter til fire timer, vanligvis lengre tid hos kviger enn hos kyr. Det er viktig å gi mordyret ro og tid nok i starten av utpressingsfasen, men blir hun liggende og presse i 1–2 timer uten at fosterdeler blir synlige, tyder det på at noe er galt og kua må undersøkes.

Dette blir omtalt senere.

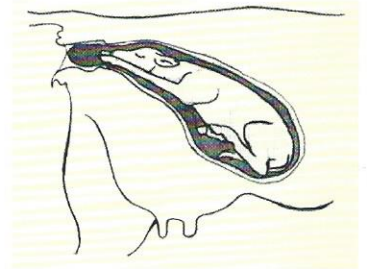
Berit C. Brændvang

VETERINÆR OG GÅRDBRUKER
PÅ TYNSET

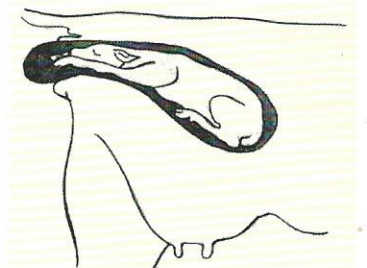
Normalt fødselsforløp

Børhalsen på overgangen mellom børen og skjeden er ennå lukket.

Børhalsen er på det nærmeste blokket (åpnet), fosterhinner med fostervann fyller mye av skjeden, og fosterdeler er på vei inn i fødselsveien. Dette er på slutten av oppblokkingsstadiet (åpningstida).

På begynnelsen av utpressingsstadiet kommer fosterhinner og fosterdeler til syne i kjønnsåpningen.

Figur 1